

УДК 346.2:344.722.8:347.19

Богдан Фасій,

канд. юрид. наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Дмитро Московчук,

студент магістратури
факультету прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ЗМІН ЗАКОНОДАВСТВА ПРО АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА В УКРАЇНІ

У статті подається загальна характеристика змін законодавства про акціонерні товариства в Україні. Проаналізовано оборотоздатність та інвестиційну привабливість ПрАТ і з'ясовано особливості фіксації типу акціонерного товариства в його найменуванні. Визначено особливості зменшення вимог щодо обсягів і способів розкриття інформації на фондовому ринку й обсягів річної регулярної інформації.

Ключові слова: господарське законодавство, цивільне законодавство, акціонерне товариство, емісія, фондовий ринок, лістинг.

Постановка проблеми. Щороку законодавство в різних галузях і правових інститутах змінюється й удосконалюється. Законодавче регулювання створення та діяльності акціонерних товариств (далі – АТ) також інтенсивно розвивається як на сучасному етапі державотворення, так і в попередні роки.

Закон України «Про акціонерні товариства» (далі – Закон про АТ) [1] є основою нормативного закріплення порядку створення, діяльності, припинення, виділу акціонерних товариств, їхнього правового статусу, прав та обов'язків акціонерів. І за свою десятирічну історію Закон про АТ зазнав близько 30 змін.

16 листопада 2017 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» [2], покликаний забезпечити належний захист прав акціонерів і підвищити рівень прозорості діяльності акціонерних товариств, який частково набрав чинності, а деякі положення почали діяти з початку 2019 року.

Питанням захисту прав акціонерів і підвищення рівня прозорості діяльності акціонерних товариств займалися сучасні дослідники, а саме: О.А. Білик, М.Р. Єрема, В.А. Король, О.Ю. Леось, Ю.В. Лупенко, О.А. Туркот та інші. Разом із тим постійний розвиток науки, цивільного й господарського законодавства вимагає деяких узагальнень і вироблення нових підходів і критеріїв.

Метою статті є характеристика останніх змін до Закону про АТ і їх впливу на діяльність акціонерних товариств в Україні.

Виклад основного матеріалу. Основними нормативно-правовими актами, що регулюють діяльність акціонерних товариств, крім Закону про АТ [1], є Цивільний кодекс (далі – ЦК) України [3], Господарський кодекс (далі – ГК) України [4], Закон України «Про господарські товариства» [5].

Відповідно до ч. 1 ст. 152 ЦК України, акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [3]. А ч. 2 ст. 80 ГК України визначає акціонерне товариство як господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій, крім випадків, визначених законом [4].

Проте основним і фундаментальним нормативно-правовим актом є Закон про АТ, в якому визначається, що акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. Крім цього, Закон про АТ регулює діяльність АТ, а саме: порядок відчуження акцій акціонерного товариства; збільшення

(зменшення) статутного капіталу; емісії цінних паперів, їх оплату; виплату дивідендів; обсяги та способи розкриття інформації на фондовому ринку й обсяги річної регулярної інформації; виділ і припинення АТ; поняття й функціональну характеристику керівних органів, таких як загальні збори, наглядова рада, виконавчий орган, ревізійна комісія та інше.

Після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» (далі – Закон) [2] Закон про АТ зазнав численних змін.

Сьогодні, згідно із Законом про АТ, акції будь-якого акціонерного товариства зможуть купуватися та продаватися на фондовій біржі (ст. 24) [1].

Раніше акції приватного акціонерного товариства (далі – ПрАТ) не могли бути об'єктом купівлі-продажу на фондовій біржі, за винятком продажу шляхом проведення на біржі аукціону.

Разом із тим, відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону про АТ, публічну пропозицію власних акцій може здійснювати виключно публічне акціонерне товариство (далі – ПАТ). Якщо ПрАТ має намір здійснити публічну пропозицію власних акцій, загальні збори такого товариства разом із прийняттям рішення про здійснення публічної пропозиції власних акцій повинні прийняти рішення про зміну типу товариства з приватного на публічне.

Окрім того, Закон запроваджує нові умови реалізації акціонером переважного права при додатковій емісії акцій.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 27 Закону про АТ, переважне право при додатковій емісії акцій обов'язково надається акціонеру – власнику простих акцій – у процесі емісії товариством простих акцій та акціонеру – власнику привілейованих акцій – у процесі емісії товариством привілейованих акцій (крім випадку прийняття загальними зборами рішення про невикористання переважного права).

Водночас загальні збори акціонерів можуть прийняти рішення про невикористання переважного права акціонерами на придбання акцій додаткової емісії більш як 95% голосів акціонерів від їх загальної кількості, які зареєструвалися для участі в загальних зборах, на підставі письмового звіту наглядової ради (якщо створення наглядової ради не передбачено статутом АТ – виконавчого органу), що містить пояснення причин невикористання зазначеного права [1].

Згідно з абз. 1 і 2 ч. 4 ст. 3 Закону про АТ, повне найменування АТ українською мовою

має містити лише його організаційно-правову форму (акціонерне товариство). Тип АТ не є обов'язковими складником найменування АТ.

АТ самостійно визначає необхідність зазначати у своєму найменуванні його тип, передбачений ст. 5 Закону про АТ.

Тип АТ (публічне або приватне) зазначається лише в статуті АТ. Разом із тим АТ не зобов'язані змінювати своє найменування у зв'язку з унесенням Законом змін до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про акціонерні товариства» (п. 7 Прикінцевих та перехідних положень Закону).

Указані законодавчі зміни внесені до Закону про АТ у зв'язку з поступовим переходом на європейські критерії поділу акціонерних товариств на публічні та приватні.

У правових системах країни Європейського Союзу публічними компаніями визнаються лише такі, які здійснили публічну пропозицію своїх цінних паперів. Будь-які інші критерії не можуть бути використані, щоб назвати компанію публічною чи приватною.

Закон має на меті забезпечити поступове вирішення проблеми «псевдопублічності» більшості публічних акціонерних товариств, які відповідний статус отримали не за рішенням акціонерів, а в спадок від колишніх роздержавлених підприємств.

Відповідно до п. 4 Прикінцевих та перехідних положень Закону, усі емітенти (крім інститутів спільного інвестування), що здійснювали публічне розміщення цінних паперів до дня набрання чинності цим Законом (до січня 2018 року), вважаються такими, що НЕ (виділено нами – Б. Ф., Д. М.) здійснювали публічну пропозицію цінних паперів, крім тих емітентів, які оприлюднили повідомлення про те, що вони вважаються такими, що здійснювали публічну пропозицію цінних паперів, у порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР).

Емітенти, цінні папери яких перебувають у лістингу на день набрання чинності цим Законом, вважаються такими, що здійснили публічну пропозицію цінних паперів [2].

До акціонерних товариств, які вважаються такими, що не здійснювали публічної пропозиції акцій, застосовуються вимоги Закону України «Про акціонерні товариства» в частині регулювання діяльності приватних акціонерних товариств.

Отже, із січня 2018 року публічними вважаються лише ті акціонерні товариства, цінні папери яких станом на початок 2018 року перебували в реєстрі фондової біржі (пройшли процедуру лістингу) або які оприлюднили повідомлення про публічну пропозиції

цінних паперів у порядку, встановленому НКЦПФР.

Усі інші ПАТ вважаються такими, що не здійснювали публічну пропозицію цінних паперів, і до них застосовуються вимоги Закону України «Про акціонерні товариства», що регулюють діяльність ПрАТ.

При цьому зазначені ПАТ не стали приватними. Вони лише перейшли на спрощений правовий режим у питаннях емісії цінних паперів, розкриття інформації та корпоративного управління.

Цей перехід для ПАТ, які не бажають здійснювати публічну пропозицію акцій, відбувався без необхідності скликати загальні збори акціонерів, ухвалювати рішення про зміну типу товариства та здійснювати обов'язковий викуп акцій в акціонерів, які не погоджуються зі зміною типу товариства.

Водночас ПрАТ незалежно від форми власності не позбавлене права здійснити публічну пропозицію цінних паперів за умови зміну типу на ПАТ та оприлюднення проспекту цінних паперів, затвердженого НКЦПФР. У такому разі до ПрАТ будуть застосовуватися підвищені вимоги щодо емісії акцій, розкриття інформації, прозорості діяльності органів управління тощо.

Водночас, попри всю плавність законодавчого переходу на нові критерії поділу акціонерних товариств, законодавець передбачив обов'язкове відображення змін в установчих документах цих товариств.

Так, статuti й внутрішні положення підлягають приведенню у відповідність до Закону:

- для публічних акціонерних товариств і банків – до 1 січня 2019 року;
- для решти акціонерних товариств – до 1 січня 2020 року.

Закон розширює обсяг інформації та способи її розкриття для публічних акціонерних товариств і банків, але й лібералізує вимоги щодо розкриття інформації для приватних акціонерних товариств та акціонерних товариств, які не здійснили публічну пропозицію акцій.

Для ПрАТ та АТ, які не заявили про здійснення публічної пропозиції цінних паперів, Закон установлює обов'язок розкривати лише регулярну річну інформацію, особливу інформацію, інсайдерську інформацію, інформацію про власників значних пакетів акцій, починаючи з 5%. При цьому поріг розкриття інформації про власників голосуючих акцій знижено для всіх типів АТ із 10% до 5%.

Відповідно до п. 16-1 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» (далі – Закон про цінні папери) [6], регульована інформація на фондовому ринку включає в себе такі види інформації:

- 1) регулярну інформацію (річну та проміжну);
- 2) особливу інформацію;
- 3) інсайдерську інформацію;
- 4) інформацію про власників голосуючих акцій понад порогові значення пакетів акцій;
- 5) іншу інформацію, що підлягає розміщенню в загальнодоступній інформаційній базі даних НКЦПФР про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку (інформаційного агента).

Згідно з ч. 1 ст. 39 Закону про цінні папери, регульована інформація розкривається в установленому НКЦПФР порядку шляхом її розміщення в загальнодоступній інформаційній базі даних НКЦПФР про ринок цінних паперів або через особу, яка провадить діяльність з оприлюднення регульованої інформації від імені учасників фондового ринку [6].

Якщо інше не передбачено законодавством, регульована інформація також розкривається шляхом:

- 1) розміщення її на власному веб-сайті учасника фондового ринку;
- 2) подання її до НКЦПФР.

Відповідно до ч. 4 ст. 39 Закону про цінні папери, регульована інформація розкривається ПрАТ (у разі якщо щодо цінних паперів такого товариства не здійснювалася публічна пропозиція) виключно шляхом її розміщення на власному веб-сайті та шляхом подання до НКЦПФР.

Отже, з 1 січня 2019 року за умови відсутності публічної пропозиції акцій для ПрАТ залишаться два обов'язкові способи розкриття інформації на фондовому ринку:

- 1) публікація на власному веб-сайті;
- 2) подання до НКЦПФР.

Для ПрАТ і банків Закон вимагає розкриття інформації трьома способами – подання до НКЦПФР, оприлюднення на власному веб-сайті, поширення інформації в загальнодоступній інформаційній базі даних про ринок цінних паперів (www.stockmarket.gov.ua) або через інформаційного агента з розкриття інформації.

Для всіх АТ незалежно від типу запроваджується категорична вимога про наявність власного веб-сайту в мережі Інтернет.

З 1 січня 2019 року, окрім того, скасувалася застаріла норма про необхідність публікування регульованої інформації емітента в одному з офіційних друкованих видань Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України або НКЦПФР. Тобто з 2019 року розкриття інформації на фондовому ринку в друкованому вигляді відійшло в минуле.

Закон про цінні папери із січня минулого року розширив обсяг річної регулярної інформації, яка розкривається АТ на фондовому ринку (ч. 3 ст. 40). Так, річна інформація ПрАТ за 2018 рік, окрім даних, що включалися до неї раніше, повинна буде містити ще й відомості про:

- наявність публічної пропозиції та/або допуску до торгів на фондовій біржі;
- зміну осіб, які є власниками фінансових інструментів, пов'язаних з голосуючими акціями АТ, сумарна кількість прав за якими стає більшою, меншою або рівною пороговому значенню пакета акцій;
- звіт керівництва;
- твердження щодо річної інформації;
- участь емітента в інших юридичних особах;

- структуру капіталу в тому числі із зазначенням типів і класів акцій, а також прав та обов'язків акціонерів (учасників);

- будь-які обмеження щодо обігу цінних паперів емітента, в тому числі необхідність отримання від емітента або інших власників цінних паперів згоди на відчуження таких цінних паперів;

- наявність у власності працівників емітента цінних паперів (крім акцій) такого емітента, а щодо акцій – у кожного в розмірі понад 0,1 відсотка розміру статутного капіталу такого емітента;

- корпоративні договори, укладені акціонерами (учасниками) такого емітента, які наявні в емітента;

- будь-які договори та/або правочини, умовою чинності яких є незмінність осіб, які здійснюють контроль над емітентом;

- загальну кількість голосуючих акцій і кількість голосуючих акцій, права голосу за якими обмежено, а також кількість голосуючих акцій, права голосу за якими за результатами обмеження таких прав передано іншій особі;

- виплату дивідендів та інших доходів за цінними паперами у звітному періоді;

- придбання власних акцій емітентом;
- наявність філій або інших відокремлених структурних підрозділів емітента.

Річна інформація ПрАТ підлягає розкриттю не пізніше 30 квітня року, наступного за звітним. Отже, розкриття річної інформації за 2018 рік у збільшеному обсязі потрібно буде здійснити до 30 квітня 2019 року.

Разом із тим річна регулярна інформація ПрАТ відтепер включає в себе новий документ – річний звіт керівництва, який повинен містити достовірний огляд розвитку емітента та його діяльності за звітний період, включно з описом ризиків і невизначеностей, з якими стикається емітент у своїй господарській діяльності.

Річний звіт керівництва готується відповідно до вимог НКЦПФР і має містити таке:

- 1) вірогідні перспективи подальшого розвитку емітента;

- 2) інформацію про розвиток емітента;

- 3) інформацію про укладення деривативів або вчинення правочинів щодо похідних цінних паперів емітентом, якщо це впливає на оцінку його активів, зобов'язань, фінансового стану й доходів або витрат емітента, зокрема інформацію про:

- a) завдання та політику емітента щодо управління фінансовими ризиками, у тому числі політику щодо страхування кожного основного виду прогнозованої операції, для якої використовуються операції хеджування;

- b) схильність емітента до цінних ризиків, кредитного ризику, ризику ліквідності й/або ризику грошових потоків;

- 4) звіт про корпоративне управління.

ПрАТ не зобов'язане розкривати проміжну (квартальну) інформацію на фондовому ринку.

Створення наглядової ради в ПАТ, банках і ПрАТ із кількістю акціонерів 10 і більше (крім випадку, якщо всі акціонери є афілійованими один до одного) є обов'язковим.

Членам наглядової ради може виплачуватися винагорода за їхню діяльність. Порядок виплати винагороди членам наглядової ради ПрАТ установлюється статутом товариства, положенням про наглядову раду або положенням про винагороду членів наглядової ради.

Також Закон вводить чітке обмеження строку повноважень наглядової ради – не більше ніж 3 роки, після спливу яких вони припиняються, крім повноважень з підготовки, скликання і проведення річних загальних зборів акціонерів.

Відповідно до ч. 1 ст. 51 Закону про АТ, наглядова рада АТ є колегіальним органом, що здійснює захист прав акціонерів товариства й у межах компетенції, визначеної статутом і Законом, здійснює управління АТ, а також контролює та регулює діяльність виконавчого органу [1].

Наглядова рада також отримала значно ширші повноваження і статус у системі управління АТ.

Висновки

Отже, після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів» Закон про АТ зазнав численних змін, а саме: збільшена оборотоздатність та інвестиційна привабливість ПрАТ, змінена фіксація типу АТ в його найменуванні,

зменшено вимоги щодо обсягів і способів розкриття інформації на фондовому ринку й обсягів річної регулярної інформації.

Список використаних джерел:

1. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17> (дата звернення: 20.01.2019).

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів: Закон України від 16 листопада 2017 р. № 2210-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-19> (дата звернення: 20.01.2019).

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 20.01.2019).

4. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення: 20.01.2019).

5. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-XII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12> (дата звернення: 20.01.2019).

6. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15> (дата звернення: 20.01.2019).

В статтє даєтєся общяя характеристика изменений законодательства об акционерных обществах в Украине. Проанализированы оборотоспособность и инвестиционная привлекательность ЧАО и выяснены особенности фиксации типа акционерного общества в его наименовании. Определены особенности уменьшения требований по объемам и способам раскрытия информации на фондовом рынке и объемам годовой регулярной информации.

Ключевые слова: хозяйственное законодательство, гражданское законодательство, акционерное общество, эмиссия, фондовый рынок, листинг.

The article gives a general description of changes in the legislation on joint-stock companies in Ukraine. The turnover and investment attractiveness of PRAT are analyzed and the peculiarities of fixation of type of joint-stock company in its name are determined. The features of reduction of requirements concerning volumes and methods of disclosure on the stock market and volumes of annual regular information are determined.

Key words: economic legislation, civil legislation, joint-stock company, issue, Stock Market, listing.

